

ЧУЖДИЯТ ОПИТ В ЗАСТРАХОВАНЕТО НА ЕКОЛОГИЧНИ РИСКОВЕ С ТЕХНОГЕНЕН ХАРАКТЕР

Ирена Маркова

FOREIGN EXPERIENCE IN INSURING ENVIRONMENTAL TECHNOGENIC RISKS

Irena Markova

Резюме: В статията се прави исторически преглед на развитието на екологичното застраховане в световен мащаб. Очертава се ролята на съзастрахователните и презастрахователните пулове при застраховането на екологични рискове с техногенен характер. Извежда се значението на екологичното застраховане при функционирането на националните и регионалните застрахователни пазари. Формулират се изводи на базата на положителния чужд опит в практиката на развитите в застрахователно отношение страни.

Ключови думи: екологичен риск, техногенен риск, отговорност срещу замърсяване на околната среда, застрахователен продукт, застрахователен пазар

Abstract: The article offers a historical overview of the development of environmental insurance worldwide. It outlines the role of co-insurance and reinsurance pools in insuring environmental risks technogenic character. Appears importance of environmental insurance in the functioning of national and regional insurance markets. Formulate conclusions based on the positive foreign experience in the developed countries in insurance terms.

Key words: environmental risk; technogenic risk; environmental pollution liability; insurance product; insurance market

JEL Classification: G22; Q59

В развитите страни застраховането се използва като важен инструмент за защита на имуществаните интереси на гражданите, стопанските субекти и дър-жавата, като за сметка на акумулираните средства се възстановяват загубите при настъпване на застрахователни случаи и се снижават бюджетните разходи.

През последните години проблемите, свързани с развитието на застраховането на рискове в сферата на природоползването активно се занимават редица министерства, ведомства, индустриални предприятия и застрахователи. Създава се и се развива механизмът на застраховането в сферата на природоползването чрез застраховане на

рискове от промишлени аварии, катастрофи, стихийни бедствия, отговорности за вредно въздействие върху природните ресурси.¹ В този смисъл екологичното застраховане се явява „един от методите на управлението на риска в природоползването“, чиято задача е да „разпредели загубите сред големи групи физически и юридически лица, подложени на еднотипен екологичен риск, обособени в рамките на застрахователна съвкупност”.² Мащабните техногенни катастрофи през XX и XXI век, причинили огромни вреди на хората и природната среда, водят до „осъзнаване на необходимостта от застрахователна защита на екологичните рискове в качеството на допълнителен механизъм за възмездяване на огромните загуби в резултат от замърсяване на околната среда”.³ В контекста на провеждането на екологичното застраховане обаче се очертават „много трудности, както при оценката на екологичните рискове и тяхното тарифиране, така и при определяне на загубите в резултат от екологичните катастрофи, а също и при разработването на единна база и политика относно застраховането на екологичните рискове”.⁴

Целта на настоящото изследване е да се проучи чуждият опит на развитите в застрахователно отношение страни и да се направят изводи относно положителните практики в областта на застраховането на екологични рискове с техногенен характер. За постигане на формулирана цел в работата се поставят за решаване на няколко основни задачи:

Първо, да се направи исторически преглед на развитието на екологичното застраховане в световен мащаб.

Второ, да се очертае ролята на съзастрахователните и презастрахователните пулове при застраховането на екологични рискове с техногенен характер.

Трето, да се изведе значението на екологичното застраховане при функционирането на националните и регионалните застрахователни пазари.

* * *

В исторически аспект застраховането на екологични рискове започва да се развива през 60-те години на XX век, когато се въвеждат специални норми на екологичната отговорност в законодателните актове на различните страни, а също и в международните норми. Стартирането на екологичното застраховане започва почти едновременно в страните от Европейския съюз (ЕС) и САЩ. През 60-те и 70-те години на XX век в САЩ са приети множество законодателни актове в областта по опазване на околната среда, защита на потребителите, контрола върху продукцията и условията на труд в производството.⁵

Следователно, застраховането на екологични рискове започва да се развива на международния застрахователен пазар сравнително от скоро време. Предпоставките за

¹ Сидорчук, В. Л. Система екологического страхования как элемент экологического аудита. –Страховое дело, июль, 2002, с. 17.

² Рашида, Т. Д. Экологическое страхование – часть экономического механизма природопользования. – Страховое дело, март 2002, с. 49.

³ Hellberg, N. New Environmental Way Beyond Existing Liability Law. Forum, May 2004.

⁴ Creteaux, I. Issues related to the evaluation of ecological damage. SCOR, November 1999.

⁵ Абалкина, И. Л. Страхование экологических рисков из практики США. Москва, изд. „Инфра-М”, 1998, с. 6-7.

неговото утвърждаване в страните-членки на ЕС и САЩ са появата на строги законодателни мерки относно опазването на околната среда. Първата стъпка в неговото развитие е практикуването на застраховка „Отговорност” срещу замърсяването на околната среда. Втората стъпка е предлагането на комплексна застрахователна защита на екологически рискове с природен и с техногенен характер.

Основните предпоставки за развитието на комплексното застраховане на екологически рискове, според експертите, са две:

- Първо, административни – приемане на нови законодателни актове и засилване дейността на обществени организации;
- Второ, икономически – бързо развитие на застрахователния бизнес в световен мащаб и засилване на конкуренцията на националните застрахователни пазари.

През 1960 г. в Германия във връзка с прилагането на Закона за защита на водните ресурси, се поставя въпроса за задължителното възмездяване на загуби в резултат на изменение на химическите, физическите и биологичните свойства на водата.⁶

Решаваща роля за осъществяването на промени в конституциите на редица страни, оказва проведената в Стокхолм Конференция на ООН през 1972 г., когато за първи път се появяват съответните норми за опазване на околната среда и защита правата на гражданите чрез запазване качеството на компонентите на природната среда.

На този етап обаче конституционно-правното регулиране се осъществява по различен начин в различните страни, например: в Англия, Швейцария и Гърция се установява задължението на държавата за опазване на околната среда, в Германия и Кзахстан опазването на околната среда се определя като цел на държавата, а в Португалия и Испания се установява правото на гражданите за здраве и благоприятна околна среда.⁷

В съответствие с принципите на екологичната политика в страните-членки на ЕС и във връзка с изпълнението на целите за създаване на единно правово пространство в екологичното законодателство, през 2000 г. Комисията на ЕС приема рамкова Директива – Бяла книга за екологичната отговорност. „Бялата книга” е призвана да стандартизира законодателството в областта на екологичната отговорност в страните-членки на ЕС, като в нея са заложили основните екологични принципи и тя се разглежда като първата стъпка в създаването на единно екологично законодателство в страните от ЕС.⁸

Предлагането на застрахователна защита срещу екологични рискове на международния застрахователен пазар се осъществява от: застрахователи, презастрахователи и съзастрахователни пулове.

Пълноправни участници на застрахователния пазар се явяват и различните обществени организации и професионални обединения. В САЩ активно участие в

⁶ Носов, А. А. Страхование экологических рисков в электроэнергетике. Диссертация. Екатеринбург, 2001, с. 34.

⁷ Анисимов, А. П., Рыженков, А. Я., Черноморец, А. Е. Экологическое право России: учебник для вузов. Волгоград, Альянс, 2005, с. 410-411.

⁸ White Paper on environmental liability/COM (2000) 66 final 9 February 2000//Directorate – General for the Environment. – Luxembourg: Office for the Official Publications of the European Communities, 2000, p. 52.

развитието на екологичното застраховане вземат различни отрасли, професионални и предприемачески обединения и търговско-промишлени палати.⁹ В някои страни от ЕС професионални организации се занимават с опазване на околната среда и могат да поемат функции по контрол за пълна компенсация на причинените вреди.

Държавата също встъпва в качеството на участник на застрахователния пазар, на който се възлагат контролни функции. В определени ситуации държавата може да поема върху себе си задължението да възмездява загубите, например при невъзможност да се установи виновника или при липса на застрахователна защита.

Застраховането на екологически рискове в страните от ЕС се характеризира с голямо разнообразие от различни застрахователни продукти. В Дания, например, собствениците на потенциално опасни обекти са длъжни да застраховат своята отговорност за възмездяване на потенциални разходи за възстановяване на околната среда с агрегатен лимит до 270 хил. евро.¹⁰

Технологическото равнище в развитието на индустрията като икономически отрасъл, повдига въпроса преди всичко за обезпечаване на безопасността на производствените обекти и преодоляването на негативното въздействие върху околната среда. Машабите на възможните загуби следва да се прогнозира на базата на статистическите данни за дейността на опасните обекти и за последиците в резултат от тяхната експлоатация. Така например, в Русия действат 45 хил. опасни обекта от различен тип и форма на собственост. От тях само в промишлеността са повече от 8000 взривоопасни и пожароопасни обекта.¹¹

В Русия около 80 млн. души, т. е. около 55% от населението на страната, живеят в зони на непосредствена заплаха за живота и здравето в случай на възникване на извъредна ситуация с техногенен характер. Числеността на градското население съставлява 75% от общата численост на населението в страната. При това само 15 % от гражданите живеят на територии, в които няма опасни обекти. От нещастни случаи в градовете ежегодно загиват 800-1000 души. Голяма част от опасностите са: аварии с изхвърляне на химически и биологически опасни вещества, взривове и пожари, хидродинамични аварии на електроенергетичните системи и пречиствателни съоръжения.¹²

В страните от ЕС, САЩ и Япония с екологично застраховане и преза-страховане се явяват на международния застрахователен пазар компании, като: Groupama Mutuelle d'Assurance (Франция), Assurpol (Франция), SCOR (Франция), Schweizerische Nationale Versicherung Gesellschaft (Швейцария), Swiss Re (Швейцария), Allianz (Германия), Munich Re (Германия), AIG (САЩ), Chiyoda Fire and Marine Insurance Company (Япония). В последно време активност в екологичното застраховане проявяват и

⁹ Яжлев, И. К. Страхование экологических рисков в США. Сборник публикации, 2006, №26, (314), с. 157.

¹⁰ Харнахоева, Л. Ал. Анализ рынка страхования экологических рисков за рубежом. – Страхование дело, март 2010, с. 32.

¹¹ Солдатов, Вл. Г. Страхование ответственности рисков, связанных с эксплуатацией опасных производственных объектов: проблемы и перспективы. – Страхование дело, апрель 2012, с. 13.

¹² Емельянов, А. П. Обязательное страхование гражданской ответственности владельцев опасных объектов в России и за рубежом. – Страхование дело, 2009, с. 5.

компани на бермудския застрахователен пазар: ACE Limited, Arch Insurance Group, XL Insurance.¹³

Счита се обаче, че най-напреднал в своето развитие е пазара на застраховането на отговорността срещу замърсяване на околната среда в САЩ. На американския застрахователен пазар най-пълно и подробно са разработени застрахователни продукти в областта на екологичното застраховане и там са съсредоточени основните „продавачи“ на тези продукти.

Американското законодателство предвижда компенсиране на загуби, причинени на околната среда и природните ресурси чрез три основни закона: Закон за националната политика в областта на екологията (National Environmental Policy Act) от 1969 г., Закон за отговорността и компенсирането на загуби (Comprehensive Environmental Response, Compensation and Liability Act), причинени на околната среда от 1980 г., Закон за нефтеното замърсяване (Oil Pollution Act) 1990 г. В САЩ определянето на стандартите по защита на околната среда и контролът за тяхното изпълнение се осъществява от специално създадена Агенция за защита на околната среда (EPA), която следи за възмездяването на причинените вреди.¹⁴

Пример за сериозно отношение към околната среда е Холандия, където контролът върху екологичните рискове, свързани с потенциално опасни промишлени обекти, обекти на енергетиката и транспорта, се осъществява от регионални и местни компетентни органи на властта и се издава задължителен екологичен лиценз за потенциално опасните производства. Този лиценз е свързан с отчета за безопасност и с анализ на риска в обекта. Лицензът предписва задължителни мерки за снижаване на риска, като на обществеността се дава възможност да контролира отчетите, както и да се обяви против издадения лиценз при констатиране на нарушения.¹⁵

В развиващите се страни като Чили, Бразилия, Мексико и Уругвай, на населението и обществените организации се придава по-голяма отговорност при решаването на екологичните проблеми, отколкото на държавата.¹⁶

В Европейския съюз през последните години все по-актуален става въпроса за въвеждането на задължителното застраховане на отговорността срещу замърсяване на околната среда. Основна крачка в тази посока е приетата през 2004 г. Директива 2004/35/СЕ „За екологичната отговорност в отношенията по предотвратяване и ликвидация на вредата на околната природна среда“. Директивата на ЕС задължава собствениците на предприятия задължително да възмездяват причинените вреди на околната среда, а това е предпоставка за търсенето на застрахователна защита и за развитието на застраховането на екологични рискове с техногенен характер. Документът предвижда разработване на система от задължителни финансови гаранции при нанасяне на вреда на природната среда в границите на ЕС. При това застраховането се разглежда като най-достъпна и универсална форма на финансова гаранция.

¹³ Солдатов, Вл. Г. Организация и практика екологического страхования: зарубежный опыт. – Страховое дело, май 2012, с. 54.

¹⁴ Пак там, с. 58, с. 56.

¹⁵ Пак там, с. 56.

¹⁶ Матюгина, Э. Гр. Роль и место екологического страхования в организации хозяйственной практики. – Страховое дело, май 2006, с. 45.

С цел разширяване кръга на покритите екологични рискове и повишаването на максималните размери на застрахователните суми, от началото на 1979 г. започват да се създават специални обединения – застрахователни пулове. Първият съзастрахователен пул се появява в Япония и е за застраховане на отговорността относно нефтени разливи.

Застрахователните пулове съдействат за по-доброто регулиране и управление на екологичните рискове и способстват за разширяването и устойчивостта на застрахователните пазари. Пулове за застраховане на отговорността срещу замърсяване на околната среда, вкл. постепенно замърсяване и разходи по разчистване, са организирани в редица европейски страни: **Дания, Италия, Франция, Холандия, Испания, Швеция и Англия.**¹⁷

Законодателството в редица страни от ЕС предвижда оценки за екологическите загуби посредством скала за стойностна оценка на вредите по всеки вид от флората и фауната. Стойностните оценки за един или друг вид растения и животни се използват като база за санкции спрямо тези лица или организации, които причиняват вреди на средата на обитаване. Наложените глоби за вредите върху околната среда се заделят в специален фонд, използван за защита на природната среда. Такива закони са приети в Испания, Финландия, Унгария, Естония, Латвия.¹⁸

Още през 1999 г. страните-членки на ЕС са били длъжни да отразят съдържанието на Директивата Севезо II в националното си законодателство, в нормативните и в административните си документи. Вследствие различията между Директивите Севезо I и Севезо II, внасянето на необходимите изменения в действащите национални законодателства отнема повече време от предполагаемото. За да помогне на страните-членки Комисията на ЕС със съдействието на експерти разработва ръководни документи в няколко основни направления относно:

- Подготовка на Декларация за безопасност;
- Политика и програма за действие по предотвратяване на крупни аварии и управление на безопасността на предприятията;
- Ръководство по планиране на земеползването;
- Ръководство за провеждане на инспекционни проверки и др.

В **Русия** например, предприятия, които използват опасни вещества са длъжни в определен срок да разработят и представят Декларация за безопасност и да демонстрират, че:

- Програмата за действие по предотвратяването на крупни аварии и системата за обзпечаване на безопасността за реализиране на тази програма, реално функционира.
- По отношение на опасностите от крупни аварии са разработени и приети мерки за предотвратяване на риска и ограничаване на последствията за хората и околната среда.
- Осигурено необходимо ниво на безопасност и надежност, отчитайки риска от крупни аварии и обезпечаване на проектирането, строител-ството, функционирането и експлоатацията на предприятието.

¹⁷ Пак там, с. 58.

¹⁸ Пак там, с. 58.

- Планът за действие на предприятието при извънредни ситуации е разработен и на властите е представена информация, необходима за разработване на аналогичен план за действие извън предприятието.

Декларацията за безопасност в индустриалните предприятия трябва да съдържа още информация за:

- описание на промишлената площадка и нейното обкръжение;
- определяне на други обекти на предприятието, които могат да станат източник за възникване на крупни аварии;
- описание на основните видове дейности и видове продукция;
- описание на технологичните процеси;
- описание на производствените участъци, където е възможно възникване на крупни аварии;
- определяне и анализ на риска от аварии и начините за тяхното предотвратяване;
- подробно описание на възможните сценарии за производствени аварии, вероятността или условията за възникване, вкл. описание на събитията;
- оценка на мащаба и сериозността на последствията от определен кръг от възможни крупни аварии;
- описание на техническите параметри и оборудване, използвани за обезпечаване на безопасността на производствения обект;
- определяне на мерки за защита и реагиране за ограничаване на последствията от производствената авария.

В Русия в качеството на компенсационен механизъм в отделните нормативно-правни документи е предложен механизъм за застраховане на отговорността за вреди, причинени на околната среда, например, федерални закони за: промишлената безопасност на опасни производствени обекти; безопасността на пиротехническите съоръжения; държавното регулиране и контрол на върху трансграничните превози на опасни отпадъци; гражданско-правната отговорност за причиняване на ядрена вреда и нейното финансово обезпечение и други.¹⁹

В контекста на доброволното екологично застраховане в Русия, размерът на тарифната ставка се диференцира в зависимост от отрасъла по следната скала:²⁰

- енергетичен комплекс;
- нефтохимически комплекс;
- промишленост на строителни материали;
- химическа промишленост;
- хартиена промишленост;
- други отрасли на икономиката.

Тарифните ставки във всеки отрасъл се диференцират още в зависимост от степента на риска в производствения процес и провеждането на предпазни мерки във всяко конкретно предприятие, както и съобразно лимитите на отговорност при изплащането на суми по искове.

¹⁹ Рашида, Т. Д. Цит. произв., с. 51.

²⁰ Пак там.

В по-голяма част от развитите страни се прилага доброволно застраховане на отговорността по възмездяване на загуби от замърсяване на околната среда в резултат от аварии в производствените предприятия.

Екологичното застраховане в много страни се намира все още в „стадий на формиране” и с малки изключения, все още не съществува повсеместно задължително застраховане. Задължително екологично застраховане съществува в областта на ядрените рискове, например, във **Франция** – задължително застраховане отговорността на операторите на ядрени транспортни средства, в **Белгия, Дания и Германия** – задължително застраховане отговорността на операторите на ядрени установки.²¹

Задължително екологично застраховане е прието и се предвижда да се въведе в **Португалия**. В **Китай** се разглежда въпроса за въвеждане на застраховане на отговорността за причиняване на вреда на околната среда в задължителна форма след 2014 г. Задължителен характер екологичното застраховане има и в някои страни от Източна Европа, например, в **Азърбейджан** и в **Казахстан** е приет Закон „За задължителното екологично застраховане” съответно през 2002 и 2005 г., а на 1 март 2013 г. президентът на **Туркменистан** подписва постановление за въвеждане на задължително екологично застраховане.²²

Най-последователна политика в областта на застраховането на отговорността срещу замърсяване на околната среда се провежда в **Германия**. Националната политика на страната се осъществява в рамките на действащото законодателство за опазване на околната среда. Специални закони обаче по отношение на екологичното застраховане в страната няма. Величината на загубите в резултат от замърсяване на околната среда се определя в съда на базата на предявени искове. Ежегодно в съда се разглеждат около 25 хиляди иска. Строгите съдебни решения относно собствениците и тяхната финансова отговорност, се явяват основен подбудителен фактор за доброволното застраховане на отговорността срещу замърсяване на околната среда. На 1 януари 1991 г. в Германия е приет Закон за наказателната отговорност за нанасяне на вреди на околната среда. Наказателната отговорност настъпва независимо от размера на вредата. За някои, особено опасни промишлени съоръжения и обекти, законът предвижда задължително сключване на застраховка. В този случай, собствениците и мениджърите на предприятия, които използват вода, земя и подземни активи, трябва да осигурят плащането по застраховка за внезапно или случайно замърсяване на околната среда. Застрахователите се стремят активно да се премине към застраховка за отговорност в съответствие с новото законодателство. В Германия предприятията не могат да работят нормално, ако нямат екологична застраховка, а деловите партньори ще откажат сътрудничество с тях.

В **САЩ**, за разлика от страните в Западна Европа, системата на екологичното застраховане е ориентирана не толкова към превенцията и финансирането на превантивни мерки за опазване на околната среда, колкото към възмездяване на

²¹ Нерсисян, Т. Я. Страхование экологических рисков в мировой практике. – Страховое дело, декабрь 2006, с. 43.

²² Коваленко, Н. Вл., Яжлев, И. Модельное законодательство стран СНГ об экологическом страховании. – Страховое дело, июль 2013, с. 56.

действителните загуби, нанесени от предприятието като източник на опасността. Това се обяснява, първо с факта, че в основата на американската система стои застраховането на отговорността за нанесените екологически вреди и второ – с особеностите на американския модел на правно регулиране на застраховането.

В САЩ съществува децентрализирана система на прецедентното право. Застраховането на практика се регулира на ниво отделен щат при отсъствие на федерално застрахователно законодателство.

В страните, в които е предвидена отговорност за причинени екологически вреди, оценката на последствията се осъществява в рамките на процедурата „environmental due diligence” (оценка на въздействието върху околната среда). За определяне стойността на вредата са разработени и се използват различни методики за икономическа оценка на екологическата вреда, предназначени за органите на властта или за одиторските фирми, като обхващат както общите случайни замърсявания, така и отраслевите или специфични източници на замърсяване. Например, в САЩ се приема стандартизирана процедура за оценка на вредите на природните ресурси в резултат на нефтени разливи, която е разработена за съдействие на местните органи на властта при предявяване на искиове.

Ценен опит в областта на екологичното застраховане може да бъде получен от страна като **Франция**. Важна стъпка в развитието на екологичното застраховане в страната е приемането на 14 април 2001 г. Кодекс на околната среда, в който се включват многочислени законодателни актове, насочени към предупреждение и защита от настъпване на екологични рискове.

На 30 юли 2003 г. във Франция е приет Закон за превантивните мероприятия по отношение на технологичните и природните рискове и възмездяването на загубите (Loi Banchelot). Този закон се явява като реакция на настъпилия мощен взрив в нефтохимическия комбинат AZF в Тулуза. Законът оказва непосредствено въздействие върху развитието на екологичното застраховане. Чрез него се внасят поправки в Кодекса за застраховане на Франция в частта, която засяга технологичните катастрофи. Постава се изискването, предприятията, експлоатиращи потенциално опасни обекти, задължително да провеждат ежегодни експертизи относно риска от аварии и стойността на възможните загуби.

А в края на 2003 г. влизат в сила изменения в Закона за финансовата безопасност, в съответствие, с който застрахователите могат да използват в застрахователните договори по гражданска отговорност два типа условия, респективно т. нар. „Claims made” и „Loss Occurrence”.

Повишените изисквания към предприятията, експлоатиращи опасни производствени обекти неизбежно водят до увеличаване на търсенето на екологични застраховки. Към 01.01.2003 г. във Франция са регистрирани 500 хил. производствени обекта, от които 1150 са класифицирани като потенциално опасни, като се има предвид и факта, че Франция е страна с широко развита ядрена енергетика.²³ По данни на министерството на екологията и устойчивото развитие, във Франция са отчетени 3600

²³ Гулченко, А. Из опыта экологического страхования Франции. – Страхование ревю, июнь, 2005, с. 5.

ядрени обекти, 2000 от които са класифицирани като потенциално опасни и 200 клинични центъра с източници на радиоактивно излъчване.

Оценката на екологичните рискове, включвани в застрахователната отговорност, се затруднява от равнището на тяхната нееднородност, както и от оценката основаваща се само на данни от минали години. Това е така, защото всяко предприятие представлява уникален промишлен комплекс с редица особености, при което анализът на екологичните рискове не може да се основава на принципа на унифицирането. В тази насока, интерес представлява примерът на френската застрахователна компания АХА, която разработва т. нар. DSP метод:²⁴

- D (danger) – критерий за опасност, който дава представа за рисковата ситуация на предприятието, като се основава на количеството и концентрацията на опасни вещества, използвани от стопанската единица;
- S (sensibilite) – критерий за възприемчивост, който дава представа за способността на околната среда да поглъща (да асимилира) вредните въздействия;
- P (prevention) – критерий, който отразява значението и ефекта на прилаганите превантивни мерки от предприятието.

Лидер в областта на презастраховането на екологични рискове в световен мащаб е създаденият във Франция още през 1977 г. презастрахователен пул GARPOL, чийто приемник през 1989 г. става новият пул за презастраховане на екологични рискове ASSURPOL. Пулът представлява обединение по икономическа интереси, като през 2004 има оборот от 25 млн. евро и се определя като монополист в този застрахователен клон. В пула членуват 49 застрахователни и 13 презастрахователни компании, които предлагат застрахователна защита не само за риска „случайно замърсяване”, но и за риска „постепенно замърсяване”, а също и за възстановяване на разходите по почистване на замърсените територии.²⁵

Пулът използва данни за оценка на екологичните рискове от Бюрото за анализ на промишлено замърсяване (BARPI) към Министерството на екологията, а съвместно с Националния център за защита и превенция, разработва Ръководство за оценка на вредите, нанесени на околната среда, което служи като пособие за застрахователите при провеждане на експертизи и при установяване на методите за определяне на тарифите по екологичните застраховки.

Застрахователните премии, по правило се диференцират в зависимост от вида на производствената дейност и от елементите на рисковата ситуация на предприятието. Съществен елемент в механизма на застрахователната защита заемат превантивните мерки. По данни на презастрахователния пул ASSURPOL, около 50 % от екологичните рискове се включват в застрахователната отговорност, при условие, че застрахованите индустриални предприятия изпълняват задължителните препоръки за снижаване на риска за собствена сметка.²⁶

* * *

²⁴ Пак там, с. 6.

²⁵ Пак там, с. 5.

²⁶ Пак там, с. 6.

В заключение, на базата на направения обзор за развитието на екологичното застраховане на международния застрахователен пазар, следва да се открият няколко основни **извода**. Те са следните:

Първо, в стремежа към създаване на финансови механизми за предотвратяване и гарантирано възмездяване на вредите в резултат от трансгранично замърсяване на околната среда е необходимо стартиране на пилотни проекти за създаване на съзастрахователни и презастрахователни пулове с участието на водещи застрахователни и презастрахователни компании за застраховане на екологични рискове с техногенен характер.

Второ, все още слабото развитие на екологичното застраховане в редица страни се дължи на някои основни *причини*, като:

- Несъвършенства в законодателната база в областта на застраховането на риска от замърсяване на околната среда и преди всичко отсъствие на конкретни законодателно определени формулировки на редица понятия в екологичното застраховане. Например, според експерти, понятието „загуба”, причинявана от замърсяване на околната среда, законодателно точно не е определена и може да се тълкува така широко, че сумата на застрахователното плащане да нарасне до абсурдни величини;
- недостатъчно нормативно-методическо обезпечаване на процеса на застраховането, в частност, отсъствие на методика по оценка на потенциалните загуби от постепенното замърсяване на околната среда и формирането на тарифните ставки;
- неопределеност на екологичните загуби, което води до възникване на сериозни проблеми у застрахователите при възмездяване на разходите по отстраняване на последствията от замърсяването.

Трето, при оценката на чуждия опит при застраховането на риска от замърсяване на околната среда, могат да се открият редица съществени недостатъци, които намаляват неговата ефективност в редица страни. Наред с това се увеличава интереса на застрахователните компании към практиката на застрахователите в областта на екологичното застраховане в развитите в застрахователно отношение страни.

Четвърто, ефективността в оценката на риска и правилното тарифиране в екологичното застраховане се определят на базата на необходимите данни от застрахователната статистика и точното отчитане на следните *фактори*: определяне на участниците при осъществяването на опасни производства; решаване на проблемите с обезпечаване на безопасността в индустриалните предприятия; определяне на източниците на опасност; оценка на последиците от проявлението на екологични рискове с техногенен характер; анализ на информацията от минали аварии; определяне на ефективни мерки по предотвратяване на бъдещи аварии, управление и смекчаване тежината на последиците от крупни аварии; определяне на равнището на екологичната безопасност във всяка страна; нормативно-правното регулиране и експлоатацията на производствените обекти; прогнозиране на вероятността за изменения на техническите, юридическите и екологичните аспекти при изучаване на рисковата ситуация на производствените обекти и др.

Оценката на екологичните рискове, свързани с конкретното индустриално предприятие следва да се основава и на общ географски анализ на региона, в който е разположено предприятието. Този анализ трябва да включва следните данни:²⁷

- общи сведения за региона – географско положение, историческа справка, административно-териториално деление, общи демографски данни и пр.;
- физико-географски особености на територията – релеф, геология, геоморфология, водни ресурси, климат и метеорологична ситуация, полезни изкопаеми, флора, фауна, природно-рекреационни ресурси и т. н.;
- социално-икономически условия – характеристика на промишленото производство, на селскостопанското производство, на транспорта и др.;
- екологични проблеми на региона – източници на замърсяване на околната среда и пр.;
- санитарно-епидемиологичен статус и състояние на здравеопазването – заболяемост, смъртност, инфраструктура на здравната система и др.

Пето, разработване на нови или адаптирани застрахователни продукти според променящите се условия на националните и регионалните застрахователни пазари, както и разработване на ефективна нормативно-правна база съобразно особеностите на механизма на екологичното застраховане, промените в законодателството и съдебната практика.

Шесто, хармонизиране на националните законодателства в страните от ЕС в посока към усъвършенстване на застраховането на екологични рискове с техногенен характер, в т. ч. активизиране позицията на обществото към опазване на околната среда, засилване волята и желанието на законодателните органи и органите на изпълнителната власт към разработване и прилагане на ефективни стратегии в областта на екологията, здравеопазването и устойчивото развитие на страните.

ЛИТЕРАТУРА

1. Абалкина, И. Л. (1998). *Страхование экологических рисков из практики США*. Москва: изд. „Инфра-М”.
2. Анисимов, А. П., Рыженков, А. Я., Черноморец, А. Е. (2005). *Экологическое право России: учебник для вузов*. Волгоград: Альянс.
3. Гулченко, А. (2005). Из опыта экологического страхования Франции. *Страховое ревью*, июнь.
4. Емельянов, А. П. (2009). Обязательное страхование гражданской ответственности владельцев опасных объектов в России и за рубежом. *Страховое дело*.
5. Коваленко, Н. Вл., Яжлев, И. (2013). Модельное законодательство стран СНГ об экологическом страховании. *Страховое дело*, июль.
6. Матюгина, Э. Гр. (2006). Роль и место экологического страхования в организации хозяйственной практики. *Страховое дело*, май.

²⁷ Фалин, А. Г. Страхование экологических рисков. – *Страховое дело*, январь 2006, с. 21.

7. Нерсиян, Т. Я. (2006). Страхование экологических рисков в мировой практике. *Страховое дело*, декабрь.
8. Носов, А. А. (2001). *Страхование экологических рисков в электроэнергетике*. Диссертация. Екатеринбург.
9. Рашида, Т. Д. (2002). Экологическое страхование – част экономического механизма природопользования. *Страховое дело*, март.
10. Сидорчук, В. Л. (2002). Система экологического страхования как элемент экологического аудита. *Страховое дело*, июль.
11. Солдатов, Вл. Г. (2012). Страхование ответственности рисков, связанных с эксплуатацией опасных производственных объектов: проблемы и перспективы. – *Страховое дело*, апрель.
12. Солдатов, Вл. Г. (2012). Организация и практика экологического страхования: зарубежный опыт. *Страховое дело*, май.
13. Фалин, А. Г. (2010). Страхование экологических рисков. *Страховое дело*, январь.
14. Харнахоева, Л. Ал. (2010). Анализ рынка страхования экологических рисков за рубежом. *Страховое дело*, март.
15. Яжлев, И. К. (2006). Страхование экологических рисков в США. *Сборник публикации*, 26, (314).
16. Creteaux, I. (1999). Issues related to the evaluation of ecological damage. *SCOR*, November.
17. Hellberg, N. (2004). New Environmental Way Beyond Existing Liability Law. *Forum*, May.
18. White Paper on environmental liability/COM. 66 final 9 February 2000 (2000). *Directorate General for the Environment*. Luxembourg: Office for the Official Publications of the European Communities.

доц. д-р Ирена Маркова
Учебен съвет „Застраховане и осигуряване”
ВУЗФ
Гушла № 1
1618 София
E-mail: imisheva@vuzf.bg